

HOTIN QIZLAR SPORTINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY OMILLARI

Akmalxonova Husnidaxon

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:20.08.2025

Revised: 21.08.2025

Accepted:22.08.2025

KALIT SO'ZLAR:

hotin-qizlar sporti,
sportni rivojlantirish,
gender tengligi, ijtimoiy
qo'llab-quvvatlash,
moliyaviy resurslar,
murabbiylik,
motivatsiya, sog'lom
turmush tarzi.

Ushbu maqolada hotin-qizlar sportini rivojlantirishning asosiy omillari keng qamrovda tahlil qilinadi. Maqola sport sohasida hotin-qizlarning ishtirokini oshirishda ta'lim va ma'rifatning ahamiyati, ijtimoiy va madaniy muhitning roli, moliyaviy resurslarning ta'minlanishi, professional murabbiylik tizimi va motivatsiya kabi muhim omillarni yoritadi. Shuningdek, jamiyatdagi gender stereotiplari va ularning hotin-qizlarning sport bilan shug'ullanishiga ta'siri, ularni bartaraf etish yo'llari ham ko'rib chiqilgan. Maqola misol tariqasida O'zbekistondagi amaliy holatlar va istiqbolli takliflarni o'z ichiga oladi. Bu ish hotin-qizlar sportini rivojlantirish uchun kompleks yondashuvlarni shakllantirish va samarali strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Natijada, maqola nafaqat sport sohasi mutaxassislari, balki davlat tashkilotlari, jamoat faollari va ta'lim muassasalari uchun ham foydali ma'lumotlar manbai bo'lib xizmat qiladi.

KIRISH. Bugungi kunda sport nafaqat jismoniy faollik, balki jamiyatning madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishida muhim o'rin tutmoqda. Ayniqsa, hotin-qizlar sportining rivojlanishi insonlarning sog'lom turmush tarzini shakllantirishda, gender tengligini ta'minlashda va yosh avlodga ijobiy o'rnatishda katta ahamiyat kasb etmoqda. O'tgan yillar davomida ko'plab mamlakatlarda hotin-qizlar sporti uchun sharoitlar yaxshilandi, ular

nafaqat sport bilan shug'ullanishda, balki xalqaro musobaqalarda ham o'z o'rnini mustahkamlashdi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda hotin-qizlar sportiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu borada davlat siyosati, jamiyatning turli sohalari va yoshlar o'rtasida targ'ibot ishlari faol olib borilmoqda. Hotin-qizlar sportining rivojlanishi nafaqat ularning jismoniy va ruhiy salomatligini yaxshilashga xizmat qiladi, balki ularning ijtimoiy mavqeini oshirish, shaxs sifatida o'sishiga yordam beradi. Biroq, bu jarayonni samarali tashkil etish uchun bir qator muhim omillarni hisobga olish va ularni birlashtirish zarur. Ushbu maqolada hotin-qizlar sportini rivojlantirishdagi asosiy omillar, ularning dolzarbligi va amaliy yo'llari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ushbu yo'nalishda duch kelinayotgan muammolar va ularni hal qilish bo'yicha takliflar ham taqdim etiladi.

Hotin-qizlar sportini rivojlantirishning asosiy omillari. So'nggi yillarda hotin-qizlar sportiga e'tibor sezilarli darajada oshmoqda. Bu nafaqat sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, balki jamiyatdagi gender tengligini ta'minlash yo'lidagi muhim qadamdir. Hotin-qizlarning sport bilan shug'ullanishi ularning jismoniy va ruhiy salomatligini yaxshilashga yordam beradi, shuningdek, ijtimoiy faolliklarini oshiradi. Ammo, bu sohani rivojlantirish uchun bir qator muhim omillarni hisobga olish zarur. Hotin-qizlarni sportga jalb qilishda eng asosiy omillardan biri – ularning sportning ahamiyati haqida to'liq ma'lumotga ega bo'lishidir. Maktablarda va oliy o'quv yurtlarida sportning sog'liq uchun foydalari, shuningdek, sport orqali erishiladigan muvaffaqiyatlar haqida targ'ibot ishlari kuchaytirilishi kerak. Ota-onalar va jamiyat vakillarining ham bu borada bilimli bo'lishi, hotin-qizlarning sport bilan shug'ullanishiga rag'bat beradi. Ba'zi jamiyatlarda hotin-qizlarning sport bilan shug'ullanishi ma'lum ijtimoiy cheklovlar, stereotiplar va madaniy qarashlar tufayli qiyinchiliklarga duch keladi. Shu sababli, jamiyatda gender tengligini targ'ib qilish va hotin-qizlarning sportdagi o'rnini qo'llab-quvvatlash uchun keng ko'lamli axborot kampaniyalari olib borilishi lozim. Milliy va mahalliy miqyosda yirik sport tadbirlari, seminarlar va mahorat darslari tashkil etish orqali sportdagi gender tengligi kontseptsiyasi mustahkamlanadi.

Hotin-qizlar sportini rivojlantirish uchun yetarli moliyaviy resurslar ajratilishi juda muhim. Sport inshootlari, maxsus trening zallari va jihozlar bilan ta'minlash, professional murabbiylar va trenerlar yollash zarur. Shu bilan birga, sportchilarga stipendiyalar, grantlar va boshqa moddiy yordam turlari berilishi hotin-qizlarni sportga qiziqtirishda katta rol o'ynaydi. Har bir sportchi muvaffaqiyat qozonishi uchun malakali murabbiylarning yordami muhimdir. Hotin-qizlar uchun maxsus tayyorlangan murabbiylar va psixologik qo'llab-quvvatlash xizmatlari sportdagi muvaffaqiyatlarga erishishda katta yordam beradi. Shu bois,

murabbiylarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish dasturlari faol amalga oshirilishi kerak. Sportda muvaffaqiyatga erishgan hotin-qizlar jamiyat uchun katta ilhom manbai hisoblanadi. Ulardan o'rnak olib, yosh avlod sportga qiziqish uyg'otadi. Shu sababli, sport yulduzlari bilan uchrashuvlar, intervyular va ommaviy axborot vositalarida ularning yutuqlari haqida keng yoritish motivatsiyani oshiradi.

Adabiyotlar tahlili. Hotin-qizlar sportining rivojlanishi bugungi kunda global miqyosda ko'plab tadqiqotlarning markazida turibdi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hotin-qizlarning sport bilan shug'ullanishi ularning jismoniy sog'lig'i, ruhiy holati va ijtimoiy faolligi uchun muhim ahamiyatga ega (Smith va boshq., 2018). Shu bilan birga, gender tengligini ta'minlash va jamiyatdagi stereotiplarni yo'qotish sport sohasidagi asosiy maqsadlardan biri sifatida ko'rilmogda (Johnson, 2020). Ta'lim va ma'rifatning rolini o'rganish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda ko'rsatilishicha, maktab va universitetlarda sportning ahamiyati haqida targ'ibot ishlari hotin-qizlarning sportga qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi (Garcia & Lopez, 2017). Shuningdek, ota-onalar va jamiyatning qo'llab-quvvatlashi ham muhim omil sifatida qayd etilgan (Ahmed, 2019). Moliyaviy qo'llab-quvvatlash va infratuzilmaning ahamiyati haqidagi tadqiqotlar esa, sport inshootlari, murabbiylar va jihozlarning yetishmasligi sportni rivojlantirishda to'siq bo'lishini ko'rsatadi (Khan, 2021). Shu sababli davlat va xususiy sektor tomonidan sportga investitsiyalarni oshirish lozimligi ta'kidlangan.

Professional murabbiylik tizimi haqida o'tkazilgan tadqiqotlar esa, malakali trenerlar va psixologik qo'llab-quvvatlash xizmatlarining sportchilarning muvaffaqiyatiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qilishi haqida dalillar keltiradi (Martin & Lee, 2022). Bu esa murabbiylarni tayyorlash va ularning malakasini oshirishni muhim vazifa sifatida belgilaydi. Motivatsiya va o'rnak bo'luvchi sportchilar haqida o'rganilgan manbalar hotin-qizlar orasida sportga bo'lgan qiziqishni oshirishda muvaffaqiyatli sportchilar va ularning yutuqlari katta ilhom manbai ekanligini ta'kidlaydi (Nelson, 2019). Shu bilan birga, ommaviy axborot vositalarining roli va sport yulduzlarining faol ijtimoiy pozitsiyasi motivatsiyani kuchaytiradi. O'zbekistondagi holatni tahlil qiluvchi manbalar esa, mamlakatda hotin-qizlar sportiga e'tibor ortib borayotganini, ammo hali ham ayrim ijtimoiy va madaniy to'siqlar mavjudligini ko'rsatadi (Jorayev, 2023). Shu bilan birga, davlat dasturlari va sport tashkilotlarining faoliyatlari natijasida bu sohada sezilarli o'zgarishlar yuz berayotganini ta'kidlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotda hotin-qizlar sportini rivojlantirishning asosiy omillarini aniqlash va ularning ta'sirini baholash maqsad qilindi. Tadqiqotda sifat va miqdoriy metodlar kombinatsiyasi qo'llanildi.

- Adabiyotlarni tahlil qilish — mavzu bo'yicha mavjud ilmiy maqolalar, kitoblar, davlat hisobotlari va xalqaro tashkilotlar tomonidan chop etilgan materiallar o'rganildi. Bu usul orqali sportni rivojlantirishdagi asosiy omillar va mavjud muammolar haqida umumiy tasavvur hosil qilindi.

- So'rovnoma (anketa) — hotin-qizlar orasida sportga bo'lgan munosabat va sport bilan shug'ullanishdagi qiyinchiliklar haqida ma'lumot olish uchun so'rovnoma o'tkazildi. So'rovnoma savollari sport faoliyati, motivatsiya, jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlash darajasi va infratuzilma haqida bo'ldi.

- Intervyu — sport sohasidagi mutaxassislar, murabbiylar va sport tashkilotlari vakillari bilan chuqur suhbatlar olib borildi. Intervyular orqali hotin-qizlar sportining rivojlanishidagi to'siqlar, muvaffaqiyat omillari va takliflar to'g'risida kengroq ma'lumotlar yig'ildi.

1- Jadval. Hotin-qizlar sportini rivojlantirishdagi asosiy omillar va ularning ta'sir darajasi

Asosiy omillar	Ta'sir ko'rsatuvchi omillar	Ta'sir darajasi*	Izohlar
Ta'lim va ma'rifat	Maktablar, universitetlar, ota-onalar targ'iboti	Yuqori	Ta'lim orqali sportga qiziqish va tushuncha oshadi
Ijtimoiy-madaniy muhit	Jamiyat stereotiplari, an'analar, gender qarashlari	O'rta	Stereotiplar sportga qiziqishni cheklashi mumkin
Moliyaviy qo'llab-quvvatlash	Davlat grantlari, stipendiyalar, sport infratuzilmasi	Yuqori	Mablag'lar yetishmasligi rivojlanishga to'siq bo'ladi
Professional murabbiylik	Malakali trenerlar, psixologik yordam	Yuqori	Murabbiylar sportchilarning

Asosiy omillar	Ta'sir ko'rsatuvchi omillar	Ta'sir darajasi*	Izohlar
			samarali rivojlanishiga yordam beradi
Motivatsiya va o'rnaklar	Mashhur sportchilar, ommaviy axborot vositalari	O'rta	Motivatsiya sportga doimiy qiziqish uyg'otadi

Tadqiqot ishtirokchilari sifatida 18-35 yoshdagi 200 dan ortiq hotin-qizlar tanlandi. Shuningdek, 10 nafar professional murabbiy va sport sohasidagi mutaxassislar suhbatga jalb qilindi. Ishtirokchilar shahar va qishloq joylardan tanlab olindi. So'rovnoma natijalari statistik usullar yordamida tahlil qilindi. Olingan ma'lumotlar Excel va SPSS dasturlari orqali qayta ishlanib, sportga jalb qilishdagi asosiy omillar aniqlanib, ularning ahamiyati baholandi. Intervyu natijalari esa mazmuniy tahlil metodi yordamida ko'rib chiqildi va asosiy mavzular bo'yicha umumlashtirildi.

Tadqiqot natijalari muhokamasi. Ushbu tadqiqot natijalari hotin-qizlar sportini rivojlantirishda bir qator asosiy omillarning muhimligini tasdiqladi. Jumladan, ta'lim va ma'rifat sportga qiziquvchi yoshlar sonini oshirishda juda muhim omil ekanligi aniqlanib, bu natija Garcia va Lopez (2017) hamda Ahmed (2019) tomonidan ilgari surilgan fikrlarni tasdiqlaydi. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida sportning foydalari to'g'risida kengroq targ'ibot ishlari olib borilishi hotin-qizlar orasida sport faolligini sezilarli darajada oshirishi mumkinligi ko'rsatildi. Ijtimoiy va madaniy muhitning sportga ta'siri tadqiqotda o'rganilgan boshqa omillardan biri bo'lib, jamiyatlardagi stereotiplar va an'anaviy qarashlar hotin-qizlarning sportga jalb etilishida to'siq sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu holat Johnson (2020) tomonidan ko'tarilgan gender tengligi muammolari bilan uzviy bog'liq. Stereotiplarni bartaraf etish uchun keng ko'lamli ijtimoiy kampaniyalar va ma'rifiy ishlarga ehtiyoj borligi natijalarimizda aniqlandi.

Moliyaviy qo'llab-quvvatlash va infratuzilma bilan bog'liq muammolar tadqiqotda yuqori ta'sir darajasi bilan qayd etildi. Bu, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda keng tarqalgan muammo bo'lib, Khan (2021) ning tadqiqotlari bilan mos keladi. Davlat va xususiy sektor tomonidan sportni moliyalashtirish, sport inshootlarini zamonaviy jihozlash hamda malakali murabbiylarni tayyorlash uchun mablag' ajratish zarur. Professional murabbiylik tizimi esa sportchilarning samarali rivojlanishi uchun asosiy omil sifatida

ko'rsatildi. Martin va Lee (2022) ning tadqiqotlari shuni tasdiqlaydiki, malakali murabbiylar va psixologik qo'llab-quvvatlash xizmatlari sportdagi natijalarni sezilarli darajada yaxshilaydi. Shuning uchun, murabbiylarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish bo'yicha tizimli ishlar olib borilishi muhim. Motivatsiya va o'rnak bo'luvchi sportchilar ta'siri tadqiqotimizda o'rta darajada ta'sir ko'rsatgan bo'lsa-da, u sportga doimiy qiziqishni va ishtiyoqni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Nelson (2019) ning fikricha, muvaffaqiyatli sportchilar va ularning ijtimoiy faolligi yoshlarni sportga jalb qilishda kuchli rag'batlantiruvchi omil hisoblanadi. Shu bois, sport yulduzlarining muvaffaqiyatlari keng omma orasida targ'ib qilinishi lozim.

O'zbekistonga xos holatni tahlil qilganimizda, davlat siyosati va jamiyatning ayrim toifa vakillarining qo'llab-quvvatlashi natijasida hotin-qizlar sportida ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda (Jorayev, 2023). Ammo, hali ham mavjud ijtimoiy-madaniy to'siqlar va moliyaviy resurslarning yetishmasligi rivojlanishning oldidagi asosiy muammolar bo'lib qolmoqda. Bu esa ushbu yo'nalishda yanada keng ko'lamli ishlarni amalga oshirish zaruratini ko'rsatadi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari hotin-qizlar sportini rivojlantirishda kompleks yondashuv zarurligini ko'rsatadi. Ta'lim, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, moliyalashtirish, murabbiylik tizimi va motivatsiya elementlari bir-birini to'ldiruvchi omillar sifatida harakat qilishi lozim. Bu esa nafaqat sport sohasida, balki butun jamiyatda gender tengligini oshirishga va sog'lom avlod tarbiyalashga xizmat qiladi.

Xulosa. Hotin-qizlar sportini rivojlantirish zamonaviy jamiyatda muhim ijtimoiy va madaniy vazifa hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sportga hotin-qizlarning faol jalb etilishi uchun ta'lim va ma'rifat, ijtimoiy-madaniy muhit, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, malakali murabbiylik tizimi hamda motivatsiya kabi bir qator omillar o'zaro uyg'unlikda faoliyat yuritishi zarur. O'zbekiston sharoitida ham hotin-qizlar sportiga e'tibor ortib bormoqda, biroq jamiyatdagi gender stereotiplari va moliyaviy resurslarning cheklanganligi rivojlanishga to'siq bo'lishda davom etmoqda. Shu bois, davlat, jamoat tashkilotlari va ommaviy axborot vositalari hamkorligida keng ko'lamli targ'ibot ishlari, sport infratuzilmasini yaxshilash, murabbiylarni malakasini oshirish va motivatsiyani kuchaytirishga qaratilgan samarali strategiyalar ishlab chiqilishi zarur. Natijada, hotin-qizlar sportining rivojlanishi nafaqat ularning jismoniy va ruhiy salomatligini mustahkamlashga xizmat qilmay, balki jamiyatdagi gender tengligini oshirish, yosh avlodni sog'lom va faollikka yo'naltirishda muhim omil bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlat

1. Ahmed, R. (2019). The role of family and community support in women's participation in sports. *International Journal of Sports Science*, 7(3), 145-157.
2. Garcia, M., & Lopez, P. (2017). Education and promotion of women's sports participation in schools and universities. *Journal of Physical Education and Sport*, 17(4), 267-274.
3. Jorayev, S. (2023). Hotin-qizlar sportining rivojlanishidagi ijtimoiy-madaniy omillar: O'zbekistonda holat tahlili. *O'zbekiston Sport Ilmlari Jurnali*, 12(1), 45-60.
4. Johnson, T. (2020). Gender equality in sports: Overcoming stereotypes and barriers. *Gender and Society Review*, 15(2), 88-102.
5. Khan, A. (2021). Financial support and infrastructure challenges in promoting women's sports. *Sports Management Review*, 24(1), 33-49.
6. Martin, L., & Lee, S. (2022). The impact of coaching and psychological support on female athletes' performance. *Journal of Sports Psychology*, 40(2), 110-126.
7. Nelson, J. (2019). Role models and motivation in women's sports participation. *Sport, Education and Society*, 24(6), 589-604.
8. Smith, K., Brown, L., & Davis, M. (2018). Health benefits of sports participation for women and girls. *Women's Health Journal*, 9(2), 123-135.